

Kritiek of informatie?

5. Ik vraag me af of mijn indruk klopt dat de cultuurberichtgeving in de geschreven pers uit pakweg de jaren 1955-1965 in de eerste plaats berichtte over literatuur. Bijvoorbeeld omdat (de rationale) schriftcultuur – in tegenstelling tot wat vandaag het geval is – veel belangrijker werd geacht dan (de emotionele) beeldcultuur.

De 'cultuurbijlage' uit die tijd lijkt me voornamelijk een 'literatuurbijlage' (ze verscheen trouwens in de geschreven pers) waarbij op de tweede plaats ook schilderkunst, beeldhouwkunst en theater aan bod kwamen. Min of meer vergelijkbaar met een traditie van literaire tijdschriften die ook af en toe aandacht besteedden aan beeldende kunstenaars.

6. Is het niet zo dat de cultuurberichtgeving in Vlaanderen oorspronkelijk een berichtgeving was over zeg maar 'de zeven kunsten'?

7. Zou het niet maatschappelijk relevant zijn om na te gaan hoe de kritische berichtgeving is opgegaan in een veelheid van informerende berichten en publiciteitscampagnes?

8. Zou het hedendaagse verruimde cultuurbegrip niet te voorschijn kunnen komen uit een onderzoek naar de manier waarop de cultuurberichtgeving is geëvolueerd?

Ik kan het niet laten om voor u en voor de leden van de Vereniging van Theatercritici die me hebben uitgenodigd in dit verband iets te vertellen over de gewijzigde positie van de theaterkritiek. Mijn verhaal is anekdotisch, maar misschien voegt het toch iets toe.

Ik herinner me dat de 'theatercriticus' uit mijn jeugd een marginale figuur was die tijdens de voorstelling bijna stiekem aantekeningen zat te maken, na de première onwaarschijnlijk hoeveelheden zwaar bier dronk, in een tijdschrift publiceerde waar niemand ooit over gehoord had, lidkaarten verkocht van een nogal exclusieve theaterclub, door zijn schaarse bewonderaars geroemd werd omwille van zijn taaie gezondheid en ergens als anonieme kantoorbediende aan de kost kwam. Een schrijver, bijna. Nu zou je dat folklore noemen. Maar in de tijd dat het woord de wereld veranderde was dat bittere ernst, roeping, verslaving, noodlot. Ik moet oppassen om niet te literair te worden.

De 'theaterrecensent' van toen leek me daarentegen een overwerkte, bleke jongeman die de openbaarheid angstvallig meed, nog dezelfde avond bloednuchter een kort artikel op de krant inleverde en de volgende dag alweer met een tien-

tal andere onderwerpen aan de slag ging als journalist in vaste dienst bij de stadsredactie. Professionalisme zal ik het maar noemen.

Tot zover dit verhaal, dat ondanks zijn anekdotiek volgens mij reeds de latere tegenstelling signaleert tussen de 'artistieke sector' en de 'culturele sector' in de geschreven pers, tussen de 'journalist' en de 'medewerker cultuur'. Het was een heroïsche tijd waarin ikzelf nog enkele jaren gratis voor niks literatuur heb gecenseerd als onbaatzuchtige bijdrage tot de meerdere glorie en stichting van mijn volk. (Langdurig applaus.)

9. Wat ik me afvraag, is hoe op de hedendaagse cultuurredacties het verschil wordt ervaren tussen de culturele berichtgeving zoals ze gebeurt door journalisten in vaste dienst, door freelance medewerkers of door critici die, al of niet daarom gevraagd, een stuk insturen en dat ook nog gepubliceerd krijgen. Of is er geen onderscheid?

Ik herinner me uit die tijd ook de vraag of je 'theater' tot de 'literatuur' kon rekenen. Aan de Rijksuniversiteit te Gent in elk geval niet, tenzij het om toneelteksten uit de Middeleeuwen en de Renaissance ging. Ook nog zoiets. Laat staan dat je de 'theaterkritiek' tot het genre van het 'essay' zou zijn gaan rekenen.

De verschuivingen die op dit vlak zijn gebeurd, zeggen m.i. niet zo weinig over de hedendaagse status van de theaterkritiek als onderdeel van de cultuurberichtgeving.

10. De vraag hoe het staat met de algemene sociale waardering van de theaterkritiek lijkt me dan weer een ander probleem. Wel, hoe staat het ermee?

Dat de wekelijkse rationeel - kritische cultuurbijlage in de Vlaamse media, met het hoofaccent op de literatuur, op vrij korte tijd is geëvolueerd naar een bijna dagelijkse, op zichzelf staand, trendgevoelig supplement over life style in de breedste zin van het woord, is wel duidelijk.

Het geeft aan hoe de algemene houding tegenover het rationele, het kritische en het intellectuele is veranderd.

11. Het stelt ook de vraag naar de nieuwe positie van de cultuurberichtgeving, de hedendaagse opdracht van de 'medewerker cultuur' en de plaats die 'de kunst' in dit geheel inneemt.

Kunst of cultuur?

Culturele berichtgeving in Vlaanderen was jarenlang vooral een intellectuele activiteit, een voornamelijk rationele bezinning met als referentiepunt duidelijk uitgesproken

levensbeschouwingen en maatschappijvisies die zich in de bescherming koesterden van politieke partijen met de daaraan verbonden sociaal-culturele verenigingen.

Ook de polemiek in de letteren en de beeldende kunsten werd vanuit deze ideologische posities gevoerd.

Dit historische gegeven maakt het tot op vandaag nog steeds niet eenvoudig om in Vlaanderen de ingewikkelde verbindingen tussen de kunstensector, de culturele sector en de sociaal-culturele sector uit elkaar te houden. Ook op het beleidsniveau lopen die dingen door elkaar. (Ik wil de oude scoutstenten op het budget van Cultuur niet uit de gracht halen. Maar er zijn nog wel meer dergelijke voorbeelden.)

Het lijkt me al even moeilijk om na te gaan welke plaats de culturele berichtgeving in dit geheel inneemt.

De berichtgeving over cultuur was in de jaren 1955-1965 veel meer historisch gericht dan nu en, behalve informerend, voornamelijk educatief om niet te zeggen bevoogdend en vergelijkbaar met de doelstellingen van de openbare omroep uit die tijd.

'Kunst' mocht dan wel centraal staan in de culturele berichtgeving, 'cultuur' was via het sociaal-culturele verenigingsleven vrij direct verbonden met de partijpolitiek.

12. Blijkt dat ook niet uit de oprichting van een 'Ministerie van Cultuur' (bij mijn weten in 1958). Niet dat van een ministerie van Onderwijs en Kunst, bijvoorbeeld. (Of heeft dat toch ooit bestaan?) Maar wel een van Wetenschappen en Sport. (Ik zeg zomaar wat.)

De naamsveranderingen die dit departement in de loop van de jaren heeft gekend en de verschillende bevoegdheden die daarbij worden toegevoegd aan de 'minister van Cultuur' geven m.i. duidelijk aan hoe de perceptie evolueert van wat in Vlaanderen als 'cultuur' wordt ervaren.

13. Wordt deze verschuiving ook niet gereflecteerd door de manier waarop er in de media over 'cultuur' wordt bericht?

De veranderingen in de perceptie van wat cultuur is, gaan nog steeds onverminderd voort. Die evolutie wordt ook weerspiegeld door de culturele berichtgeving.

Ik geef een voorbeeld. Was 'cultuur' nog duidelijk het monopolie van Radio 3, dan is daar met de oprichting van Klara een einde aan gekomen en is de cultuurberichtgeving op Radio 1 duidelijk toegenomen. Ze gebeurt er ook op een andere manier.